

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

Београд
412-13/2023

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 9880 датум: 25.4.2023. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ПОЛИЦИЈСКИХ УПРАВА И СТАНИЦА

**Извештај о посети
Полицијској управи у
Ваљеву**

Београд, април 2023. године

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима, и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Секретаријат Националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ, чији је мандат одређен чланом 4. Опционог протокола за превенцију тортуре. Секретаријатом руководи секретар НПМ у складу са смерницама заменика Заштитника грађана, задуженог за заштиту права лица лишених слободе.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ², којим је предвиђено да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива³, Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево и КликАктив – Центар за развој социјалних политика.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеној установи. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 7/2011.

² Потписан 12. децембра 2011. године.

³ „Службени гласник РС“, бр. 82/22.

1.2. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВЕ	Полицијска управа у Ваљеву – седиште (ПУ Ваљево-седиште), полицијске станице (ПС) Мионица, Љиг, Лајковац, Уб Казнено-поправни завод за малолетнике у Ваљеву – Одељење притвора (КПЗ Ваљево)
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	2. и 3. март 2023. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Одвраћање органа јавне власти и службених лица од било каквог облика злостављања или мучења, као и њиховог усмеравања на стварање услова и поступање према лицима лишеним слободе у складу са важећим прописима и стандардима, све у циљу превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТА	Редовне посете, по Плану посета за 2023. годину
НАЈАВА ПОСЕТА	Ненајављене посете
ПОСЕТЕ ОБАВИО	Заштитник грађана
САСТАВ ТИМА	Вођа тима: Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i> Чланови тима: Маја Јовић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i> Теодора Томић Лазаревић, <i>Комитет правника за људска права</i>

1.3. САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Током обављања посета, и полицијски и заводски службеници остварили су добру сарадњу са тимом НПМ и на тај начин омогућили остваривање мандата НПМ. Члановима тима пружене су све информације које су затражене, увид и фотокопирање документације, као и обилазак и фотографисање просторија за задржавање, те обављање ненадзираних разговора са притвореним лицима.

Професионално поступање полицијских и заводских службеника током посета НПМ представља пример добре праксе у поступању, у складу са законом предвиђеном обавезом сарадње органа са НПМ.

1.4. ТОК ПОСЕТЕ

Првог дана посете, тим НПМ је у КПЗ Ваљево обавио ненадзирание разговоре са 11 притворених лица од којих је једна жена, обишао просторију која се користи за задржавање лица у кривичном поступку и Службу за здравствену заштиту.

Након тога, тим НПМ је, подељен у две групе, посетио ПУ Ваљево-седиште и ПС Мионица. Сутрадан су посећене ПС Лајковац, ПС Уб и ПС Љиг.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

Током ових посета, НПМ је контролисао начин остваривања основних права задржаних лица, која су уједно и заштитне мере против злостављања - права на приступ лекару и адвокату, права да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу, као и начина на који се задржана лица информишу о својим правима. Истовремено, НПМ је проверавао и да ли су просторије за задржавање у складу са прописаним условима, односно важећим стандардима. У Служби за здравствену заштиту КПЗ Ваљево, тим НПМ је проверавао начин на који се обавља први лекарски преглед лица по пријему у Завод.

2.1. ОБАВЕШТАВАЊЕ О ПРАВИМА И ДОКУМЕНТАЦИЈА

Полицијски службеници навели су да се лица према којима се примењује полицијско овлашћење довођење, најпре, на лицу места, усменим путем обавештавају о својим правима, а потом им се, одмах по довођењу у станицу, уручује писано обавештење о правима. Када се лицу одреди задржавање, уручује му се примерак обавештења о правима задржаног лица. У ситуацијама када лице одбије да потпише обавештење о правима то се констатује на самом обавештењу.

У појединим предметима о задржавању по основу Закона о прекршајима (ЗОП) у ПУ Ваљево-седиште није било писаних обавештења о правима доведених и задржаних лица. У ПС Мионица, у неколико предмета о задржавању лица у кривичним поступцима писани формулар – обавештење о правима није одговарајући јер садржи информације из члана 294. Законика о кривичном поступку (ЗКП), који уређује поступак задржавања лица, али не и листу права задржаног. Осим тога, у неколико предмета о задржавању по Закону о безбедности саобраћаја на путевима (ЗОБС) и ЗОП није било писаних обавештења о правима задржаних лица.

Предмети су садржали и решења о задржавању, са поуком о праву на жалбу и потписима задржаних лица којима су потврдили њихов пријем. Уочено је и да се решења о задржавању, као и писана обавештења о правима, уручују лицима убрзо по довођењу у полицијску станицу. У појединим случајевима када лице није желело да потпише решење, то је било евидентирано на самом решењу.

1.

УТВРЂЕНО

У ПУ Ваљево-седиште и ПС Мионица у појединим предметима су недостајала писана обавештења о правима доведених, односно задржаних лица.

У ПС Мионица у појединим предметима за писано обавештавање лица задржаних у кривичном поступку о њиховим правима се користи неодговарајући формулар – обавештење.

РАЗЛОЗИ

Слаба је корист од права која имају особе лишене слободе уколико нису упознате са постојањем тих права. Дакле, неопходно је да особе одведене у полицијски притвор буду изричито упознате са својим правима, без одлагања и на језику који разумеју. Да би се обезбедило да ово буде и урађено, треба увести праксу да се лицима задржаним од стране

полиције одмах по притварању да формулар у коме се наводе ова права. Уз то, од тих особа треба тражити да потпишу изјаву којом потврђују да су упозната са својим правима.⁴

ЦПТ препоручује српским властима да предузму кораке како би се обезбедило да без одлагања осигурају да сва лица која је полиција задржала буду у потпуности обавештена о својим основним правима од самог почетка њиховог лишавања слободе (то јест, од тренутка када су дужна да остану у полицији). То би требало осигурати пружањем јасних усмених информација на самом почетку, које би се допуњавале што је пре могуће (то јест, одмах по њиховом доласку у полицијске просторије) давањем писменог обрасца у којем би се њихова права директно приказивала. Даље, Комитет такође препоручује да се различите верзије информативних листова обједине и стандардизују и да увек садрже право притвореног лица да обавести трећу страну и да приступи лекару како је наведено у члану 69. ЗКП.⁵

Лице које се задржава обавештава се усмено и уручивањем писаног обавештења на матерњем или језику који разуме о његовим правима, и то:

1. да буде обавештено о разлозима задржавања;
2. да буде поучено да није дужно ништа да изјави, а да све што изјави може бити у законом прописаном поступку употребљено против њега као доказ;
3. на браниоца по свом избору, да неометано обави разговор са браниоцем, да бранилац присуствује његовом саслушању;
4. да буде обавештено да ће се бранилац одредити по службеној дужности, ако га само не изабере, када је то законом обавезно;
5. да се о времену и месту задржавања обавести лице по његовом избору, дипломатско конзуларни представник државе чији је држављанин или представник одговарајуће међународне организације ако је лице избеглица или лице без држављанства;
6. да се без одлагања о задржавању обавести лице или орган старатељства ако је потребно обезбедити заштиту или старање о детету или другим лицима о којима се стара задржано лице;
7. да неометано контактира са дипломатско конзуларним представником своје државе, односно представником одговарајуће међународне организације;
8. да га прегледа лекар;
9. на исхрану и непрекидни осмочасовни одмор;
10. да покрене поступак пред надлежним полицијским или правосудним органима ради испитивања законитости задржавања или надокнаде штете.

Полицијски службеник ће задржаном лицу уручити писано обавештење из става 1. овог члана.

После уручења обавештења из става 2. овог члана, полицијски службеник ће задржано лице позвати да потпише примерак обавештења. Ако задржано лице одбије да прими обавештење или одбије да га потпише или је неписмено, полицијски службеник ће наведено констатовати на обавештењу.⁶

ПРЕПОРУКА

ПУ Ваљево-седиште и ПС Мионица ће свим лицима уручивати писана обавештења о правима доведених и задржаних лица.

ПС Мионица ће свим лицима која су задржана у кривичном поступку уручивати писана обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

⁴ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, ЦПТ/Инф (2002) 15, пар. 44.

⁵ Србија: Посета ЦПТ 2021, ЦПТ/Инф (2022) 03, пар. 38.

⁶ Правилник о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 41/19 и 93/22), чл. 29.

У ПУ Ваљево-седиште, у појединим предметима о задржавању по ЗОП недостајали су записници о задржавању.

У ПС Љиг, ПС Лајковац и ПС УБ, у предметима о задржавању лица по ЗКП није било записника о задржавању јер се не воде. У наведеним полицијским станицама у предметима о задржавању су се налазиле белешке о обиласцима лица које саставља полицијски службеник који надзире задржано лице у КПЗ Ваљево за време трајања задржавања по основу ЗКП.

Према наводима полицијских службеника, у случајевима када се записници о задржавању уредно воде, примерак записника о задржавању се уручује лицу након задржавања, а тако се једино не поступа у ПС Лајковац (записници о задржавању у прекршајном поступку и у складу са правилима о безбедности саобраћаја на путевима).

Записници о задржавању у које су тимови НПМ остварили увид су били потписани. У два предмета о задржавању лица у ПУ Ваљево-седиште и ПС Мионица лица су одбила да их потпишу, али нису били наведени разлози за то.

У појединим записницима о задржавању у ПС Мионици, ПС Љиг и ПС УБ није било података о обиласцима лица.

У ПУ Ваљево-седиште, ПС Љиг, ПС Лајковац и ПС УБ, у предметима о задржавању лица по ЗКП, будући да се не воде записници о задржавању, налазили су се извештаји о обиласцима лица који су на сваких 30 минута до сат времена. У питању су белешке о обиласцима лица које саставља полицијски службеник који надзире задржано лице у КПЗ Ваљево за време трајања задржавања по основу ЗКП. Овакви извештаји су затицани и у ПС Мионица и у њима су се налазили подаци о обиласцима лица.

Имајући у виду наведено, као и то да записници о задржавању садрже значајне информације о току задржавања и остваривању права лица током трајања задржавања, као и да подаци из записника служе и за проверу каснијих евентуалних примедби на услове задржавања и поступање полицијских службеника, исте је потребно адекватно и у потпуности попуњавати релевантним подацима.

2.

УТВРЂЕНО

У више посећених полицијских станица поступање полицијских службеника у вези са вођењем записника о задржавању лица није у складу са важећим прописима.

РАЗЛОЗИ

ЦПТ сматра да би се основне гаранције дате особама у полицијском притвору могле додатно оснажити (а рад полицијских службеника могуће и знатно олакшати) уколико би постојао јединствен и свеобухватан полицијски записник за сваку притворену особу, у којем би били евидентирани сви аспекти притвора и све радње предузете у вези притворених особа (време када су лишене слободе и разлози за то; када су им саопштена њихова права; знаци повреда, психичке болести, итд; када су члан породице/конзулат и адвокат били контактирани и када су их ови посетили; када им је била понуђена храна; када су били саслушани; када су били пребачени или ослобођени, итд.). За различите ставке (на пример, ствари у поседу дате особе, чињеници да су особи саопштена њена права и да се та особа на њих позива или да их се одриче), требало би добити потпис притвореника, односно, уколико је потребно, објаснити

због чега тај потпис недостаје. Надаље, адвокату притвореника би требало омогућити увид у тај записник о притвору.⁷

О задржавању лица полицијски службеник сачињава записник о задржавању лица, који садржи податке прописане у члану 111. овог правилника.

Записник о задржавању лица потписује полицијски службеник који је лице задржао и задржано лице.

Примерак записника се уручује задржаном лицу.

Ако задржано лице одбије да прими примерак записника или одбије да га потпише, полицијски службеник ће о томе сачинити забелешку на записнику.

Записник о задржавању лица садржи: 1) личне податке задржаног лица (име, презиме, адресу, јединствени матични број грађана); 2) време почетка задржавања; 3) правни основ за задржавање; 4) податке о начину упознавања лица за разлозима задржавања и његовим правима; 5) податке о оствареним правима задржаног лица; 6) податке о обавештавању чланова породице, других лица и надлежних органа о задржавању лица; 7) податке о довођењу задржаног лица надлежном органу; 8) податке о видљивим телесним повредама, другим сазнањима о здравственом стању и пруженој медицинској помоћи задржаном лицу; 9) податке о привремено одузетим предметима погодним за напад, повређивање или самоповређивање; 10) податке о времену и разлозима напуштања и повратка лица у просторије за задржавање; 11) време престанка задржавања; 12) потпис задржаног лица и полицијског службеника који спроводи задржавање.⁸

ПРЕПОРУКА

ПУ Ваљево ће за свако задржано лице сачињавати записник о задржавању који ће садржати све потребне податке, по завршетку задржавања примерак ће уручивати лицу које је било задржано, а уколико лице одбије да га потпише о томе ће се сачинити забелешка на записнику, уз навођење разлога које је лице за то дало.

Поједина притворена лица су навела да су добијала решења о задржавању и да су им уручивана писмена обавештења о правима. Неколико лица је негирало да су им уручена обавештења о правима, решење о задржавању, записник о задржавању, али приликом увида у документацију коју воде полицијске станице, утврђено је супротно.

2.2. ОБАВЕШТАВАЊЕ БЛИСКОГ ЛИЦА

Према наводима полицијских службеника, доведеним и задржаним лицима се омогућава да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу тако што сами обаве телефонски позив са службеног или личног телефона у присуству полицијских службеника. Записници о задржавању у које је НПМ тим имао увид углавном садрже наводе да лица нису желела никога да обавесте. Уколико је лице обавестило блиску особу о свом задржавању у записник се уноси податак о томе ко је обавештен и време обавештавања, а из тих података је утврђено да је лицима убрзо по лишењу слободе, односно по доласку у службене просторије било омогућено да обавесте блиско лице.

⁷ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, ЦПТ/Инф (92) 3, пар. 40.

⁸ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 38. и чл. 111.

Два притворена лица са којим је НПМ обавио разговор су навела да им није било омогућено да о задржавању обавесте блиску особу. Међутим, у записницима о задржавању, које су потписали без примедби, је било наведено да не желе никога да обавесте. Остала притворена лица су навела да су имала могућност да о задржавању обавесте особу по избору или да то нису желела.

2.3. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД

Према наводима полицијских службеника у ПУ Ваљево-седиште, ПС Љиг и ПС Уб, лекарски прегледи се обављају уколико за тим има потребе, односно уколико лице има видљиве повреде, висок ниво алкохола у крви, здравствене тегобе или када то затражи. Лекарски преглед се обавља у Дому здравља, а током трајања задржавања позивају Хитну помоћ. Према наводима полицијских службеника, у ПУ Ваљево –седиште и ПС Уб не присуствују лекарским прегледима, али да то чине полицијски службеници у ПС Љиг у ситуацијама када се јави потреба за лекарским прегледом.

Иако су у ПС Љиг навели да то чине на захтев лекара из безбедносних разлога, у једном записнику о задржавању наведено је да је полицијски службеник присуствовао прегледу ради спречавања бекства лица. Наведено свакако није разлог за присуствовање полицијских службеника лекарским прегледима, будући да је то дозвољено само на захтев лекара из безбедносних разлога. **НПМ указује да присуство полицијских службеника лекарским прегледима никако не би требало да буде правило, већ изузетак, до којег долази уколико постоје нарочити безбедносни разлози који указују на ту потребу. Сама чињеница да се обавља лекарски преглед задржаног лица није довољан разлог да се наруши приватност његовог прегледа, већ је потребно да у конкретном случају постоје безбедносни разлози, на које ће полицијски службеници упозорити лекара како би донео одлуку о присуству немедицинског особља лекарском прегледу. Уколико лекар затражи да полицијски службеници присуствују лекарском прегледу задржаног лица, прегледу би требало да присуствују службеници истог пола ког је и лице које се прегледа и то тако да не могу да чују разговор између лекара и лица, а присуство лекарским прегледима и разлоге за то полицијски службеници би требало да писмено констатују.**

У ПС Лајковац и ПС Мионица, према наводима полицијских службеника, преглед лекара је обавезан пре задржавања, а прегледима присуствују само на захтев лекара. У ПС Лајковац, у предметима о задржавању су затечени извештаји лекара о способности лица за задржавање, а у појединим и податак да лице није способно. Међутим, у ПС Мионица подаци о обављеном лекарском прегледу се не евидентирају. **С тим у вези, НПМ напомиње да записник о задржавању, у тачки 7. садржи поља за уношење података о обављеном лекарском прегледу, који је, недавно и унапређен тако да омогућава и унос информација о томе "да ли је службено лице присуствовало лекарском прегледу" и "разлог присуствовања".**

3.

УТВРЂЕНО

У ПС Мионица записници о задржавању не садрже податке о лекарском прегледу обављеном пре задржавања.

РАЗЛОЗИ

Полицијски службеник који врши задржавање лица, пре смештаја лица у просторију за задржавање обавезно организује пружање лекарске помоћи када лице има видљивих повреда или других здравствених проблема; Податке о видљивим телесним повредама, као и повредама или променама здравственог стања које су настале у току задржавања, пруженој лекарској помоћи, оштећењима одеће и обуће, полицијски службеник уноси у записник о задржавању лица.⁹

Што се тиче лекарског прегледа особа које се налазе у полицијском притвору, сваки такав преглед мора бити обављен изван слушног, а по могућности и видног, домета полицијских службеника. Надаље, резултати сваког прегледа, као и релевантни искази притвореника, те закључци лекара, морају бити званично забележени од стране лекара и учињени доступним притвореном лицу и његовом адвокату.¹⁰

ПРЕПОРУКА

У ПС Мионица, у записнике о задржавању уносиће се подаци о лекарском прегледу који је обављен пре отпочињања задржавања.

Притворена лица са којима је тим НПМ обавио разговоре су навела да нису имала потребу за указивањем лекарске помоћи.

2.4. ПРИСТУП БРАНИОЦУ

Полицијски службеници посећених организационих јединица су навели да се лицима лишеним слободе омогућава да, по доласку у службене просторије, позову браниоца по свом избору или им се у случају обавезне одбране одређује бранилац по службеној дужности. Увидом у поједине предмете о задржавању, уочено је да су сва лица задржана у кривичном поступку имала или изабраног браниоца или им је постављен бранилац по службеној дужности. Лица која се задржавају у прекршајном поступку или у складу са правилима безбедности саобраћаја, углавном не ангажују браниоца.

Записници о задржавању лица до 48 сати по ЗКП садржали су податке о томе да ли је бранилац ангажован и његово име и презиме, времену када је контактиран, времену када је приступио доведеном и задржаном лицу и времену када је обавио разговор са лицем.

У појединим записницима о задржавању у ПУ Ваљево-седиште, уочено је да се подаци о времену када је бранилац контактиран, када је приступио службеним просторијама и када је обавио разговор поклапају. **Имајући то у виду, НПМ скреће пажњу свим посећеним полицијским станицама да, у будућем раду, посвете већу пажњу бележењу ових података и да уносе одговарајућа времена за сваку од ових радњи.**

Већина притворених лица са којима је тим НПМ обавио разговоре је навела да су имали браниоце постављене по службеној дужности, а поједини су ангажовали браниоце по сопственом избору. Два притворена лица су навела да су давала изјаве без адвоката (ПС Уб, ПУ Ваљево-седиште), а током разговора са службеним лицима тиму НПМ је објашњено да криминалистички инспектори не саслушавају лица већ да то раде тужиоци, да су браниоци присутни само приликом уручивања решења о задржавању

⁹ Правилник о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 41/2019 и 93/2022), чл. 33 став 1 тч.6 и став 6

¹⁰ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 38.

и да са задржаним лицима браниоци обављају разговоре у тужилаштву, непосредно пре саслушања од стране тужиоца. Скоро сва притворена лица су навела да нису обавила поверљив разговор са постављеним или ангажованим браниоцима у организационим јединицама ПУ Ваљево већ да се то обављало непосредно пре саслушања код тужиоца, те да је њихово мишљење да на то нису утицали полицијски службеници већ да је то до њихових адвоката.

Према стандардима ЦПТ право на приступ адвокату током полицијског задржавања мора да подразумева и право на поверљив разговор са адвокатом. Од јасне је суштинске важности да адвокат буде у непосредном, физичком присуству лица лишеног слободе, с обзиром на то да се то сматра механизмом заштите од злостављања (за разлику од средства обезбеђивања праведног суђења). То је једини начин да се изврши тачна процена физичког и психичког стања дотичне особе. Исто тако, ако разговор са адвокатом није поверљив, лице се можда неће осећати слободно да открије како се с њим поступа. Право на приступ адвокату такође би требало да подразумева и право на присуство адвоката током било каквог испитивања од стране полиције, а адвокат треба да буде у могућности да интервенише током испитивања.¹

На проблем у приступу браниоцу и учинак адвоката постављених по службеној дужности ЦПТ је указивао и након претходних посета Републици Србији: „Много притужби је опет примљено на учинак адвоката по службеној дужности додељених задржаним лицима. Наиме, делегацији је речено да се адвокати по службеној дужности састају са клијентима тек у суду (до 48 часова од лишења слободе) и да у неколико случајева нису уопште били заинтересовани за поверљив разговор са клијентом и да се чинило да занемарују наводе о неадекватном поступању полицијских службеника када им их клијенти помену“.¹

4.

ПРЕПОРУКА

Адвокатска комора Шапца ће указати својим члановима на значај који имају у заштити од злостављања и подсетити их на обавезу да свим одбранама лица лишених слободе приступају у складу са прописима и кодексом.

2.5. УСЛОВИ БОРАВКА У ПРОСТОРИЈАМА ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ

КПЗ за малолетнике Ваљево за смештај задржаних лица користи слободну спаваоницу у крилу трећег павиљона, које се користи за смештај лица на дисциплинским и посебним мерама. Крило има своје шеталиште – простор за боравак на свежем ваздуху.

Просторије су димензија око 6 m² и имају потпуно издвојени мокри чвор површине око 1,3 m². Опремљене су са по једним лежајем, столом и столицом. У мокром чвору се налазе чувавац са испирачем и туш. Природно осветљење и свеж ваздух улазе кроз високо постављени прозор, заштићен решеткама. Управљање вештачким осветљењем је централизовано. У спаваоницама су постављени и радијатори.

Након што је последњи пут обишао ове просторије, пратећи поступање према лицима лишеним слободе у самици, НПМ је констатовао одређене недостатке у погледу материјалних услова боравка у њима и упутио препоруке за унапређење услова.¹¹

¹¹ Тематски извештај: Поступање према лицима лишеним слободе у самици, бр. 411-6/22 од 23. фебруара 2023. год.

У ПУ Ваљево-седиште постоје две просторије за задржавање, које су капацитета за по једно лице, димензија око 6 m². Просторије су опремљене лежајевима са душецима. Затечена постељина, ћебад и јастуци деловали су чисто. Обе просторије су затечене у уредном стању, зидови су окречени, а хигијена се одржава на задовољавајућем нивоу. Мокри чвор не постоји већ се лица по потреби одводе у тоалет полицијске станице, а испред просторија се налази лавабо са чесмо која је у функцији. Вештачко осветљење је добро, као и проветреност и загрејаност просторија.

Обе просторије су под видео надзором, о чему постоји писано обавештење на вратима и са спољне и са унутрашње стране. Видео надзор се чува у трајању од 30 дана. У просторијама за задржавање налази се звоно за позивање дежурног полицијског службеника које је било у функцији.

просторија за ПУ Ваљево-седиште

У ПС Уб постоје две просторије за задржавање по једног лица. Оне су чисте, уредне и прозрачне, са добрим вештачким осветљењем и адекватном загрејаношћу. Затечени душеци и су постељина били су чисти. Мокри чвор се налази у просторији и он је у уредном стању.

У просторијама за задржавање налази се звоно за позивање дежурног полицијског службеника које је било у функцији. Обе просторије су под видео надзором, о чему постоји писано обавештење на вратима и са спољне и са унутрашње стране. Полицијски службеници нису знали са сигурношћу колико дуго се чувају снимци видео надзора.

просторија за задржавање ПС Уб

НПМ би желео да од ПУ Ваљево добије податак о дужини чувања снимака видео надзора у ПС Уб.

ПС Мионица не располаже са просторијом за задржавање, па се задржана лица транспортују у околне полицијске станице, уколико се ради о задржавањима у прекршајном поступку или у складу са правилима о безбедности саобраћаја на путевима, односно у КПЗ за малолетнике Ваљево, за задржавања у кривичном поступку. Опремање и стављање у функцију једне просторије је дугогодишња тема, током 2020. године комисија Министарства унутрашњих послова је обишла просторије ПС и тада је најављено решавање овог питања тако што би се једна просторија у подруму зграде преуредила током 2021. године, али до данас ништа није предузето иако је тада најављен скори почетак радова.

Овакве информације НПМ је добио и приликом претходне посете ПС Мионица, која је обављена још у априлу 2014. године. И тада је комисија Министарства унутрашњих послова одредила просторију која би могла да се адаптира у просторију за задржавање, тражена су новчана средства, али даље кораци нису предузети. За разлику од стања утврђеног током те посете, лица задржана у складу са ЗОБС се више не задржавају у канцеларији дежурне службе, односно поступљено је по препоруци коју је НПМ тада упутио да се тако више не поступа.

Према информација које је НПМ сада добио, разматра се да ПС Мионица уђе у пројекат радног времена до 15:30 часова, од када би седиште ПУ Ваљево преузело управљање патролама и другим полицијским пословима на територији коју покрива ПС Мионица, због чега вероватно није ни целисходно да се улаже у просторију за задржавање.

НПМ би желео да од Министарства унутрашњих послова добије информације о плановима за адаптацију просторије за задржавање у ПС Мионица.

У ПС Љиг за задржавање се користи једна просторија у приземљу зграде, у непосредној близини дежурне службе. Она је површине око 6 m² и у њој се налази једна бетонска клупа, која се користи као лежај, са постељином: душек, јастук, ћебићи и др. Постељина је изгледала чисто и према службеним наводима редовно се мења и пере, након сваког задржавања. У просторији је постављено грејно тело, заштићено решеткама. Просторија је затечена у уредном стању у погледу хигијене и услова за боравка у њој.

У просторији нема мокрог чвора, већ се задржана лица по потреби изводе у оближњи службени тоалет.

просторија за задржавање ПС Љиг

Просторија нема прозор већ вентилациони систем доводи свеж ваздух. Вештачко осветљење је недовољно.

5.

УТВРЂЕНО

У просторији за задржавање ПС Љиг је недовољно вештачко осветљење.

РАЗЛОЗИ

Све полицијске ћелије морају бити разумних димензија у односу на број особа које су обично у њима смештене и **морају бити довољно осветљене (тј. са довољно светлости за читање, осим у време спавања)**, те довољно проветрене; по могућности, ћелије би требало да имају природно светло. Надаље, ћелије би требало да буду опремљене тако да се омогући одмор (нпр. фиксираним столицама или клупама), а особама које преко ноћи морају остати у притвору требало би обезбедити чисте душек и ћебад.¹²

Све полицијске ћелије треба да су чисте и разумних димензија у односу на број особа које се у њих смештају, и **да имају одговарајуће осветљење (нпр. довољно за читање осим у време спавања)**; пожељно је да ћелије имају природно светло. Надаље, ћелије би требало да буду опремљене тако да се омогући одмор (нпр. фиксираним столице или клупе), а особама које преко ноћи морају остати у притвору требало би обезбедити чисте душек и ћебад. Особе у

¹² Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 42.

притвору треба да имају приступ нормалном санитарном чвору у пристојном стању као и одговарајућим могућностима за прање. Треба да имају неометан приступ води за пиће и да им се даје храна у прикладно време, и при томе најмање један пуни оброк (тј. нешто јаче од сендвича) сваког дана. Особама које се налазе у полицијском притвору дуже од 24 часа треба омогућити рекреацију на свежем ваздуху сваког дана, до оне мере до које је то могуће.¹³

Комитет понавља своју препоруку да органи Републике Србије уложе више напора у циљу побољшања материјалних услова у полицијским ћелијама. Прецизније, следеће мере треба приоритетно предузети:

- **побољшати расвету у ћелијама** (тј. довољно вештачке расвете за читање – изузимајући периоде спавања – по могућству осветљеност дневним светлом), проветреност. Надаље, кораке треба предузети да се обезбеди да све полицијске ћелије које буду изграђене у будућности буду осветљене дневним светлом;

...¹⁴

Комитет препоручује да се предузму кораци како би се обезбедило да просторије за задржавање у полицијским станицама буду оспособљене за боравак дужи од неколико часова и да се обезбеде услови у смислу употребног стања и хигијене, **добро осветљење**, чиста ћебад и душеци. Комитет би желео да буде обавештен о корацима које ће органи Републике Србије предузети да се такво стање обезбеди у свим посећеним полицијским станицама.¹⁵

Просторије за задржавање морају бити чисте, суве, загрејане у складу са климатским приликама и **довољно осветљене природним и вештачким светлом које омогућава читање без сметњи за вид**.¹⁶

ПРЕПОРУКА

ПС Љиг ће у просторији за задржавање обезбедити вештачко осветљење довољне јачине.

Просторија није опремљена тастером за позивање полицијских службеника, али се због непосредне близине канцеларије дежурне службе сваки позив или лупање о врата лако чује. Просторија је под видео надзором, који се прати на монитору у дежурној служби и у канцеларији командира, док само командир има могућност прегледа снимака. Снимци видео надзора се чувају 30 дана. Такође, под видео надзором је и ходник испред просторије.

Обавештење о видео надзору се налази са спољне стране врата просторије за задржавање, а не и са унутрашње. Обавештење о постојању видео надзора које је истакнуто изван просторије лако може да промакне лицу које се смешта у просторију, па НПМ сматра да би ово обавештење, како би се осигурало очување приватности задржаних лица, требало постављати унутар просторије. На овај начин, ова информација ће им током боравка у просторији бити доступна и уочљива.

6.

УТВРЂЕНО

Употреба видео надзора у просторији за задржавање у ПС Љиг није означена унутар просторије.

¹³ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, пар. 47.

¹⁴ Србија: Посета ЦПТ 2015, ЦПТ/Инф (2016) 21, пар. 36.

¹⁵ Србија: Посета ЦПТ 2017, ЦПТ/Инф (2018) 21, пар. 42.

¹⁶ Правилник о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица, чл. 4.

РАЗЛОЗИ

За надзор над задржаним лицима могу се користити системи за видео-акустично снимање намењени за надзор простора, осим просторија за хигијенске потребе задржаног лица. Употреба система за видео-акустично снимање из става 3. овог члана мора бити видно означена.¹⁷

Просторије за задржавање које се непосредно физички не надзиру од стране полицијског службеника, морају имати уређаје за видео надзор и позивање полицијских службеника. Употреба уређаја за видео надзор, мора бити видно означена у просторији за задржавање.¹⁸

ПРЕПОРУКА

ПС Љиг ће обавештење о видео надзору у просторији за задржавање истаћи на видно место унутар просторије.

У ходнику испред дежурне службе се налази кутија са прибором за пружање прве помоћи. Привремено одузете ствари се чувају у канцеларији дежурне службе.

НПМ је уочио да се дешава да се на задржавање доводи истовремено више лица, најчешће када су у питању веће акције контроле саобраћаја, када ПС Љиг нема могућности да адекватно смести сва задржана лица, па они до 12 сати борава у службеним канцеларијама, под сталним надзором полицијских службеника. Полицијски службеници су истакли да им наведено представља велики проблем јер је неретко реч о алкохолисаним лицима, што повећава ризик од инцидената и уједно омета рад полицијских службеника. **Уз разумевање околности да у полицијским управама и организационим јединицама у њиховом саставу постоји ограничен број просторија за задржавање и да у ситуацијама када је потребно задржати више лица истовремено неће бити могућности да се за свако задржано лице обезбеди просторија, НПМ сматра да је задржаним лицима неопходно обезбедити боравак у адекватним и безбедним условима, а полицијским службеницима несметано обављање њихових послова.**

У ПС Лајковац просторија за задржавање се налази поред дежурне службе и повезује их мањи ходник. Она је површине око 9 m², не рачунајући мокри чвор који се налази у углу просторије и површине је око 1,5 m². Мокри чвор се састоји од чучавца са испирачем.

просторија за задржавање ПС Лајковац

¹⁷ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 35. ст. 3. и 4.

¹⁸ Правилник о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица, чл. 7. ст. 2. и 3.

У просторији је један лежај, односно дрвена платформа, са душеком и осталим деловима постељине који делују прљаво, а полицијска станица није одговарајуће организовала замену и прање постељине.

7.

УТВРЂЕНО

У ПС Лајковац није организована редовна замена и прање постељине.

РАЗЛОЗИ

Све полицијске ћелије морају бити разумних димензија у односу на број особа које су обично у њима смештене и морају бити довољно осветљене (тј. са довољно светлости за читање, осим у време спавања), те довољно проветрене; по могућности, ћелије би требало да имају природно светло. Надаље, ћелије би требало да буду опремљене тако да се омогући одмор (нпр. фиксираним столицама или клупама), а особама које преко ноћи морају остати у притвору требало би обезбедити чисте душеке и ћебад.¹⁹

Све полицијске ћелије треба да су чисте и разумних димензија у односу на број особа које се у њих смештају, и да имају одговарајуће осветљење (нпр. довољно за читање осим у време спавања); пожељно је да ћелије имају природно светло. Надаље, ћелије би требало да буду опремљене тако да се омогући одмор (нпр. фиксираним столицама или клупама), а особама које преко ноћи морају остати у притвору требало би обезбедити чисте душеке и ћебад. Особе у притвору треба да имају приступ нормалном санитарном чвору у пристојном стању као и одговарајућим могућностима за прање. Треба да имају неометан приступ води за пиће и да им се даје храна у прикладно време, и при томе најмање један пуни оброк (тј. нешто јаче од сендвича) сваког дана. Особама које се налазе у полицијском притвору дуже од 24 часа треба омогућити рекреацију на свежем ваздуху сваког дана, до оне мере до које је то могуће.²⁰

Комитет понавља своју препоруку да органи Републике Србије уложе више напора у циљу побољшања материјалних услова у полицијским ћелијама. Прецизније, следеће мере треба приоритетно предузети:

...

- *обезбедити да све ћелије које се користе за задржавање преко ноћи имају средства адекватна за такав боравак (нпр. кревет или платформу за спавање), и да лица која се држе у притвору преко ноћи добију чисте душеке и ћебади;*

...²¹

Комитет препоручује да се предузму кораци како би се обезбедило да просторије за задржавање у полицијским станицама буду оспособљене за боравак дужи од неколико часова и да се обезбеде услови у смислу употребног стања и хигијене, добро осветљење, чиста ћебад и душеци. Комитет би желео да буде обавештен о корацима које ће органи Републике Србије предузети да се такво стање обезбеди у свим посећеним полицијским станицама.²²

Просторије за задржавање које су намењене за задржавање лица дуже од 12 часова, морају бити опремљене посебним лежајем са постељином, која се састоји од: душека, јастука, јастучнице, чаршава, ћебади и навлаке за ћебе, за свако задржано лице.²³

ПРЕПОРУКА

¹⁹ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 42.

²⁰ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, пар. 47.

²¹ Србија: Посета ЦПТ 2015, пар. 36.

²² Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 42.

²³ Правилник о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица, чл. 3. ст. 1.

ПС Лајковац ће за лежај у просторији за задржавање обезбедити чист душек и организовати редовну замену и прање постелине, тако да свако задржано лице добије на коришћење чисту постелину.

Просторија је довољно осветљена, постављено је вештачко осветљење, а два прозора омогућавају доток природне светлости, као и свежег ваздуха. У просторији је постављено и грејно тело које је заштићено решеткама.

Просторија није опремљена тастером за позивање полицијских службеника, али се због непосредне близине канцеларије дежурне службе сваки позив или лупање о врата лако чује. Просторија је под видео надзором, који се прати на монитору у дежурној служби. У просторији није истакнуто обавештење о постојању видео надзора.

8.

УТВРЂЕНО

Употреба видео надзора у просторији за задржавање у ПС Лајковац није означена унутар просторије.

РАЗЛОЗИ

За надзор над задржаним лицима могу се користити системи за видео-акустично снимање намењени за надзор простора, осим просторија за хигијенске потребе задржаног лица. Употреба система за видео-акустично снимање из става 3. овог члана мора бити видно означена.²⁴

Просторије за задржавање које се непосредно физички не надзиру од стране полицијског службеника, морају имати уређаје за видео надзор и позивање полицијских службеника. Употреба уређаја за видео надзор, мора бити видно означена у просторији за задржавање.²⁵

ПРЕПОРУКА

ПС Лајковац ће обавештење о видео надзору у просторији за задржавање истаћи на видно место унутар просторије.

НПМ није могао добити прецизне информације о дужини чувања видео снимака.

НПМ би желео да од Министарства унутрашњих послова добије информацију о дужини чувања снимака видео надзора у ПС Лајковац.

Привремено одузете ствари се чувају у просторији дежурне службе.

ПС Љиг, ПС Лајковац и ПС УБ се суочавају са потешкоћама у обезбеђивању исхране за задржана лица која бораве у просторијама полицијских станица: дежурни полицијски службеници купују оброке из сопствених средстава или новцем задржаних лица, уколико имају средстава, односно оброке донесе родбина. НПМ сматра да је ово

²⁴ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 35. ст. 3. и 4.

²⁵ Правилник о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица, чл. 7. ст. 2. и 3.

неприхватљиво и да би полицијске станице требало на системски начин на сваком задржаном лицу обезбеде оброке, у прописаним интервалима.

Поред тога, у ПС Лајковац подаци о обедовању задржаних лица су уредно евидентирани, док су у ПУ Ваљево-седиште, ПС УБ и ПС Мионица у записницима о задржавању недостајали подаци о обедовању лица.

9.

УТВРЂЕНО

У ПС Љиг, ПС Лајковац и ПС УБ постоје недостаци у обезбеђивању исхране задржаним лицима која су задржана у просторијама полицијских станица.

У ПУ Ваљево-седиште, ПС УБ и ПС Мионица записници о задржавању нису садржали податке о обедовању лица.

РАЗЛОЗИ

Особама у притвору требало би да буде дозвољено да задовољавају своје природне потребе у чистим и пристојним условима, те морају имати одговарајуће погодности за прање. Храна им треба бити давана у прикладно време, и при томе треба укључити бар један пуни оброк (тј. нешто јаче од сендвича) сваки дан.²⁶

Све полицијске ћелије треба да су чисте и разумних димензија у односу на број особа које се у њих смештају, и да имају одговарајуће осветљење (нпр. довољно за читање осим у време спавања); пожељно је да ћелије имају природно светло. Надаље, ћелије би требало да буду опремљене тако да се омогући одмор (нпр. фиксирани столице или клупе), а особама које преко ноћи морају остати у притвору требало би обезбедити чисте душеке и ћебад. Особе у притвору треба да имају приступ нормалном санитарном чвору у пристојном стању као и одговарајућим могућностима за прање. Треба да имају неометан приступ води за пиће и да им се даје храна у прикладно време, и при томе најмање један пуни оброк (тј. нешто јаче од сендвича) сваког дана. Особама које се налазе у полицијском притвору дуже од 24 часа треба омогућити рекреацију на свежем ваздуху сваког дана, до оне мере до које је то могуће.²⁷

Комитет понавља своју препоруку да органи Републике Србије уложе више напора у циљу побољшања материјалних услова у полицијским ћелијама. Прецизније, следеће мере треба приоритетно предузети:

...

- *понудити храну, укључујући најмање један целовит оброк, у одговарајућим временским размацама задржаним лицима, као што је предвиђено у прописима Републике Србије; то подразумева да за полицијске установе треба одредити одређени буџет за ову намену;*

...²⁸

Комитет понавља своју препоруку да треба предузети кораке да се обезбеди да сва задржана лица добијају воду и храну, укључујући бар један комплетан оброк, у одговарајућим временским размацама, као што је предвиђено прописима Републике Србије. Такође, лица задржана у полицији 24 часа или дуже треба да имају могућност да изађу у шетњу.²⁹

ЦПТ препоручује да се предузму мере како би се осигурало да све полицијске станице поседују залиху основних хигијенских производа као што су сапун и хигијенски улошци за притворена лица. Даље, Комитет такође препоручује да се притвореним особама обезбеде храна и вода

²⁶ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 42.

²⁷ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, пар. 47.

²⁸ Србија: Посета ЦПТ 2015, пар. 36.

²⁹ Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 44.

након осам сати од почетка лишавања слободе. С тим у вези, треба изменити одговарајућу одредбу Правилника о условима притворског простора у складу са тим.³⁰

Задржаном лицу омогућиће се исхрана, и то три obroка дневно (доручак, ручак, вечера) у одговарајућим временским интервалима, што укључује и право на посебну исхрану из здравствених разлога или верских убеђења.

Задржаном лицу ће се обезбедити један оброк у року од шест сати од момента задржавања, а у случају да задржавање траје дуже од 12 сати, лицу ће се обезбедити три obroка.

Исхрана се обезбеђује у складу са прописима Министарства о услугама исхране и смештаја.³¹

Лицима која нису запослена у Министарству обезбеђује се исхрана, без накнаде, и то – лицима лишеним слободе у складу са законом, на основу захтева надлежних организационих јединица Дирекције полиције - у ком случају се број и структура obroка одређују сагласно временском трајању лишења слободе (задржавања).

Исхрана без накнаде обезбеђује се на основу дневних требовања са тачним бројем корисника и бројем obroка која се достављају од стране руководиоца организационе јединице корисника у ресторан исхране у коме се пружа услуга (кувани или суви оброк).

У случају из става 1. овог члана, организационој јединици надлежној за организовање исхране и смештаја, доставља се захтев од стране руководиоца организационе јединице корисника који садржи правни основ по коме се услуга захтева, врсту obroка која се тражи, број корисника и временски период пружања услуге.

Корисницима се обезбеђује исхрана без накнаде кроз следећу структуру obroка: доручак, ручак, вечера и ужина.

Доручак, ручак и вечера могу бити у облику куваног obroка и сувог obroка - ланч пакет.

Суви оброк - ланч пакет, обезбеђује се када теренски услови не дозвољавају припрему и конзумирање куваног obroка.³²

ПРЕПОРУКА

ПУ Ваљево ће свим задржаним лицима која су задржана у просторијама полицијских станица у саставу ове полицијске управе обезбедити један оброк у року од шест сати од момента задржавања.

У случају да задржавање траје дуже од 12 сати, задржаном лицу ће се обезбедити три obroка, о чега барем један комплетан оброк.

Подаци о обедовању, укључујући и информацију да су задржана лица одбила понуђени оброк, ће се уписивати у записнике о задржавању.

2.6. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

НПМ тим је у КПЗ Ваљево обавио разговоре са 11 притвореника, од којих је једна жена, на околности поступања полиције према њима током њиховог хапшења и полицијског задржавања. Током ових разговора, НПМ је примио два навода о лошем поступању од стране полицијских службеника приликом хапшења.

Лице АА је навело да је хапшено у шуми од стране полицијских службеника ПУ Ваљево - ОКП, да је приликом хапшења био тучен од стране двојице криминалистичких инспектора у трајању од 45 минута. Према његовим наводима, ударан је рукама и

³⁰ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 45.

³¹ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 37.

³² Правилник о обезбеђивању исхране и смештаја у Министарству унутрашњих послова ("Сл. гласник РС", бр. 27/21), чл. 7. ст. 2, чл. 8. ст. 1. т. 1. и ст. 2. и чл. 9. ст. 1. – 3.

песницама по телу, као и пронађеним пакетима опојних средстава, да је задобио око 50 шамара и да су му стављали кесу на главу и давили га рукама у пределу врата. Такође, лице је навело да није имао видљиве повреде, да приликом доласка у службене просторије ПУ Ваљево-седиште није захтевао лекарски преглед, нити је на исти вођен. У вези са обављањем првог лекарског прегледа у КПЗ Ваљево, лице је изјавило да је сутрадан ујутру (субота) прегледан од стране медицинског техничара на голо и да њему није рекао да је тучен од стране полиције, те да га је лекар прегледао након два дана у понедељак. Приликом прегледа од стране лекара, према његовим наводима, преглед тела је био на голо, да ни тада није имао видљиве повреде, осим једне огреботине, за коју је навео да је пао и да иста није фотографисана.

Након обављеног разговора, тим НПМ је остварио увид у извештај лекара о обављеном првом лекарском прегледу по пријему у Завод те је утврђено да нема података о постојању било каквих повреда по телу и глави. У записнику о пријему који сачињава Служба за обезбеђење је забележено „нисам тучен од стране полиције“ и потпис лица.

Током посете ПУ Ваљево-седиште, НПМ је остварио увид у предмет о задржању овог лица и утврдио да у записнику о задржавању нема података о уоченим повредама на лицу нити да се лице на исте жалио.

Лице ББ је навело да су је, у ПУ Ваљево-седиште, у канцеларији ОКП давили, чупали за косу, претили и врећали, као и да је један криминалистички инспектор бацио на зид и да је потом пала на под, којом приликом је задобила маснице по рукама и крварење из уста. Лице је навело да је приликом првог лекарског прегледа у КПЗ за малолетнике Ваљево показала своје повреде и да су оне, колико се сећа, евидентирани. Увидом у извештај лекара о обављеном првом лекарском прегледу утврђено је да је забележен податак о свежој повреди (огреботина) десне шаке, за коју је лице изјавило да је задобијена у сукобу са другом особом. У записнику о пријему лица коју је сачинила Служба за обезбеђење забележено је да нема примедби на поступање полиције.

Лице ВВ је навело да га је, приликом хапшења, полицијски службеник ПС Уб псовао вербално му упућивао претње, а све у циљу изнуде признања кривичног дела, те да је то престао да чини када је његов бранилац приступио у полицијску станицу Уб.

2.6.1. ПРВИ ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД ПО ПРИЈЕМУ У ЗАВОД

Први лекарски преглед лица лишених слободе се обавља релативно брзо након пријема у завод, најчешће најкасније наредног дана, што су потврдила и притворена лица са којима је НПМ обавио разговоре. Лекар није присутан у Заводу викендом, па ће лица која су примљена у петак после радног времена дуже чекати на преглед. Током викенда, ради медицински техничар који прати здравствено стање новопримљених лица и у телефонској комуникацији са лекаром по потреби предузима мере.

Лекарски прегледи притворених се обављају у канцеларији службеника обезбеђења у павиљону у ком се налази Одељење притвора и овде није у потпуности обезбеђена приватност прегледа. Такође, већина притворених лица са којима је НПМ обавио разговоре је навела да овај преглед није подразумевао и скидање одеће, већ да су углавном били упитани да ли имају било каквих повреда, тетоважа или пирсинга, па само ако би одговорили да имају, тражено им је да се скину да то покажу. Најчешће су задизали мајицу како би им лекар послушао откуцаје срца и дисање. Већина њих је навела и да су током ових прегледа у канцеларији били присутни и службеници обезбеђења.

Пракса у КПЗ за малолетнике Ваљево је да се лица са озбиљнијим повредама не примају без прегледа и извештаја из локалне здравствене установе – Ургентног центра, у који га воде полицијски службеници, уколико они доводе лице у Завод. На овај начин је лицу обезбеђен темељнији преглед, будући да се у здравством центру могу обавити и претраге за које нема могућности у Заводу. Након тога, заводски лекар не описује посебно повреде већ се опис налази у извештају из здравствене установе који се чува у картону. Ове повреде се не фотографишу нити уписују у шему тела, што се иначе ради када су у питању повреде које су лица лишена слободе задобила током боравка у Заводу.

Поред тога, ове повреде се не уносе у евиденцију повреда, већ само у протокол прегледа и здравствени картон лица. Према наводима лекара и службеника обезбеђења, дуго није било повреда које су указивале на злостављање, а о томе би свакако било обавештено јавно тужилаштво.

Током процедуре пријема, лица имају и детаљан претрес који обавља Служба за обезбеђење, током којег се скидају у потпуности. О пријему се сачињава и записник, у коме се између осталог наводи и да ли је лице било изложено лошем поступању. Записник потписују новопримљено лице, службеник обезбеђења и полицијски службеници који су довели лице. Према службеним наводима, без обзира на то, давању ове изјаве не присуствују полицијски службеници, а ово су потврдили и поједини притвореници са којима је НПМ разговарао.

10.

УТВРЂЕНО

КПЗ за малолетнике Ваљево први лекарски преглед лица лишених слободе по пријему у Завод и документовање уочених повреда се не обављају на начин предвиђен стандардима.

РАЗЛОЗИ

Лекар или други квалификовани здравствени радници, без обзира на то да ли су дужни да извештавају лекара или не, посећују, разговарају и прегледају сваког затвореника чим то буде могуће после пријема, а затим по потреби. Посебна пажња се посвећује утврђивању злостављања коме су пристигли затвореници можда били подвргнути пре пријема.³³

Приликом прегледа затвореника, лекар или квалификовани медицински техничар/медицинска сестра који за свој рад одговара лекару, посебно води рачуна о евидентирању и извештавању надлежних органа о било ком знаку или индикацији да се са затвореницима поступа насилно.³⁴

Лекар треба у потпуности да евидентира сваки знак насиља који уочи код затвореника приликом медицинског прегледа на пријему у затворску установу, заједно са свим релевантним изјавама затвореника и закључцима лекара. Те информације такође треба да буду доступне затворској управи уз пристанак затвореника.³⁵

Слобода пристанка и поштовања поверљивости спадају у основна права пацијента. Они су такође од суштинске важности за атмосферу поверења која је саставни део односа између лекара и пацијента, нарочито у затворима, где затвореници не могу слободно бирати своје лекаре.

³³ Манделина правила, прав. 30.б.

³⁴ Европска затворска правила, прав. 42.3.ц.

³⁵ Препорука бр. Р (98) 73 Комитета министара државама чланицама Савета Европе о етичким и организационим аспектима здравствене заштите у затворима, чл. 30.

Сви здравствени прегледи затвореника (било по доласку или касније) морају се изводити тако да их не могу чути ни – осим уколико дати лекар друкчије не затражи – видети затворски службеници. Надаље, затвореници морају бити прегледани појединачно, а не групно.

Сви знакови насиља који се уоче приликом здравствене провере затвореника код пријема у установу морају бити у потпуности евидентирани, заједно са свим његовим релевантним изјавама, те закључцима лекара. Надаље, ове информације би требало учинити доступним самом затворенику.³⁶

ЦПТ посебну пажњу посвећује улози коју затворске службе здравствене заштите треба да играју у борби против злостављања. Природно је да та улога делом буде везана за могуће злостављање лица лишених слободе током трајања лишења слободе, било да га врши особље или други затвореници. Међутим, службе здравствене заштите у установама које представљају пунктове за улазак у затворски систем такође треба да дају кључни допринос у спречавању злостављања у периоду непосредно пре боравака у затвору, односно док су лица лишена слободе – задржана од служби за спровођење закона (као што су нпр. полиција или жандармерија).

Подразумева се да ће са лицима која се доводе у затвор здравствени радник обавити детаљан разговор и физикални преглед чим то буде могуће по пријему. ЦПТ сматра да такав систематски медицински скрининг новопримљених лица неопходан је из различитих разлога; конкретније, ако се обави како треба, њиме се осигурава да све повреде које на себи имају дате особе – као и сви с њима повезани наводи – буду евидентирани без непотребног одлагања. Исту процедуру требало би следити када се затвореник који је био поново пребачен у полицијски притвор из разлога везаних за истрагу након тога врати у затвор. Нажалост, такви премештаји су у неким државама које ЦПТ посећује још увек устаљена пракса и могу подразумевати и висок ризик од злостављања (в. и став 80). Слично томе, сваки затвореник који је учествовао у неком насилном инциденту унутар затвора требало би без икаквог одлагања да буде медицински преглед.

Записник настао након медицинског скрининга поменутог у ставу 73. треба да садржи: i) изјаве које је дотично лице дало, а које су релевантне за лекарски преглед (укључујући његов/њен опис сопственог здравственог стања, као и све наводе о злостављању), ii) потпун извештај о објективним налазима лекара заснованим на детаљном прегледу, и iii) запажања здравственог радника у вези са тачкама i) и ii), уз назнаку поклапања било којих навода и објективних налаза лекара. Записник такође треба да садржи резултате обављених додатних прегледа, детаљне закључке специјалистичких консултација, као и опис терапије пружене због повреда и свих других обављених поступака.

Евидентирање здравственог прегледа у случајевима трауматских повреда треба обављати на специјалном обрасцу предвиђеном у ту сврху, са шематским скицама тела на којима се могу означити трауматске повреде и које ће се чувати у здравственом досијеу лица лишеног слободе. Надаље, било би пожељно да се направе фотографије повреда, и те фотографије такође треба ставити у здравствени досије. Поред тога, потребно је водити засебан регистар повреда у коме ће се забележити све врсте уочених повреда.

ЦПТ придаје велики значај поштовању медицинске поверљивости у затворима и на другим местима лишења слободе. Сходно томе, на исти начин као и било који здравствени преглед притвореног лица, медицински скрининг описан у ставу 73. мора се обавити на месту где га немедицинско особље не може чути нити – осим ако дати здравствени радник у датом случају то изричито не затражи – нити видети. Тренутно овај захтев ни издалека није задовољен у свим државама које је ЦПТ посетио.³⁷

³⁶ Стандарди ЦПТ: Услуге здравствене заштите у затворима, ЦПТ/Инф (93) 12, пар. 45, 51. и 61.

³⁷ Стандарди ЦПТ: Документација и пријављивање медицинских доказа о злостављању, пар. 71, 73, 74. и 76.

Делегација Комитета је уочила да је позитивно то што су све установе имале посебан регистар повреда, у који лекари треба да евидентирају повреде констатоване на затвореницима приликом пријема у затвор или током боравка у затвору. Међутим, повреде које се уоче на новопримљеним затвореницима и даље се описују на површан начин и лекари не изводе закључке у смислу компатибилности повреда са наводима притвореника о неадекватном поступању полиције.

Здравствени преглед новопримљених затвореника, а посебно у установама које представљају тачке уласка у затворски систем, има велики значај. Такав преглед је од суштинске важности, посебно за спречавање ширења преносивих болести, спречавање самоубиства и за тачно благовремено евидентирање повреда.

Комитет жели да нагласи да лекар треба да разговара са сваким новопримљеним затвореником на одговарајући начин и да изврши физички преглед што је могуће пре по пријему; осим у изузетним околностима, разговор/преглед треба да се обави на дан пријема, а посебно када су у питању притворски објекти. Такође, Комитет подсећа да затворске службе здравствене заштите могу значајно да допринесу спречавању неадекватног поступања према притвореницима и пре пријема и током боравка, помоћу систематског евидентирања повреда и да, по потреби, обезбеде информације за релевантне државне органе. Евиденција сачињена након здравственог прегледа треба да садржи:

- i) опис изјава које је дало лице, а које су релевантне за здравствени преглед (укључујући његов/њен опис свог здравственог стања и све наводе о злостављању),
- ii) потпун опис објективних лекарских налаза на основу темељног прегледа,
- ii) запажања стручног здравственог радника с обзиром на i) и ii), при чему исти треба да укаже на доследност између навода и објективних лекарских налаза.

Евиденција такође треба да садржи и резултате додатних обављених прегледа, детаљне закључке специјализованих консултација и опис прописаног лечења повреда и свих наредних спроведених процедура.

Евиденција о здравственом прегледу у случају трауматских повреда треба да буде сачињена на посебном обрасцу намењеном за ту сврху, са приказом тела у коју су уцртане трауматске повреде која ће се чувати у здравственом картону затвореника. Такође, било би пожељно да се повреде фотографишу и те фотографије би такође требало ставити у здравствени картон. Поред тога, треба водити посебан регистар повреда у који треба евидентирати све врсте повреда које се запазе.³⁸

ЦПТ узима у обзир побољшање квалитета медицинског прегледа притвореника који су наводно физички злостављани док су били у полицијском притвору и опис њихових повреда. Међутим, на основу својих запажања, Комитет понавља своју препоруку да записник састављен након медицинског прегледа увек треба да садржи:

- i. приказ изјава дате особе које су релевантне за лекарски преглед (укључујући његов / њен опис здравственог стања и све наводе о злостављању),
- ii. потпуни приказ објективних медицинских налаза заснованих на детаљном прегледу, и
- iii. запажања здравственог радника у светлу i) и ii), указујући на доследност свих изнетих навода и објективних медицинских налаза.

ЦПТ препоручује да се затворска управа Окружног затвора у Београду, као и других затворских установа, подсети на њихову обавезу да обавесте надлежне тужилачке органе о свим случајевима новопримљених затвореника са повредама које указују на могуће злостављање полиције.³⁹

³⁸ Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 58. и 59.

³⁹ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 85.

Здравствени преглед осуђеног врши се само у присуству здравственог радника, осим ако здравствени радник друкчије не затражи.⁴⁰

Лекар у заводу дужан је да води посебну евиденцију о повредама осуђених и обавештава управника завода о било ком знаку или индикацији да је према осуђеном примењено насиље. Лекар је дужан да у извештају о утврђеним повредама унесе и наводе осуђеног лица о начину настанка повреде, као и да изнесе своје мишљење о повезаности навода осуђеног и насталих повреда.⁴¹

Непосредно после пријема у завод, а најкасније у року од 24 часа, лекар обавља здравствени преглед притвореника. На захтев притвореника или због уочених здравствених сметњи током пријема, преглед се обавља без одлагања.

Први здравствени преглед се састоји од визуелног прегледа тела притвореника, узимања анамнестичких података, података о акутним и хроничним обољењима, провере и мерења основних телесних функција (дисање, притисак, моторика и сл.).

У случају да се приликом прегледа из става 1. овог члана утврди постојање телесних повреда, лекар је дужан да, у складу са Законом о извршењу кривичних санкција (у даљем тексту: Закон), о томе достави писмени извештај управнику завода.⁴²

Непосредно после пријема у завод, а најкасније у року од 24 часа, лекар обавља здравствени преглед осуђеног. На захтев осуђеног или због уочених здравствених сметњи током пријема, преглед се обавља без одлагања.

Први здравствени преглед се састоји од визуелног прегледа тела осуђеника, узимања анамнестичких података, података о акутним и хроничним обољењима, провере и мерења основних телесних функција (дисање, притисак, моторика и сл.).⁴³

ПРЕПОРУКА

У КПЗ за малолетнике Ваљево, први лекарски преглед лица лишених слободе по пријему у Завод ће се обављати најкасније у року од 24 часа од пријема и увек ће обухватати визуелни преглед комплетног тела лица.

Лекарски прегледи лица лишених слободе ће се обављати без присуства немедицинског особља. Уколико лекар из разлога безбедности затражи присуство припадника Службе за обезбеђење лекарском прегледу, прегледу ће присуствовати службеник обезбеђења који је истог пола као и прегледано лице и то тако да не може да чује разговор између лица и лекара. Присуство и разлог за присуство немедицинског особља ће се евидентирати у лекарском извештају.

Када је утврђено да лице лишено слободе има повреде, лекари ће у извештајима о обављеним прегледима:

- уносити детаљне и конкретне наводе лица о начину настанка повреда;
- повреде детаљно описивати, фотографисати и уцртавати у шему тела;
- дати своје мишљење о повезаности изнетих навода о начину настанка повреда и објективног налаза о повредама.

Лекар ће успоставити и водити евиденцију о повредама лица лишених слободе, која ће обухватити и повреде уочене на пријему.

⁴⁰ Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 55/14 и 35/19), чл. 114. ст. 4; исто Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора ("Сл. гласник РС" 110/14 и 79/16), чл. 25. ст. 2.

⁴¹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 115. т. 6.

⁴² Правилник о извршењу мере притвора ("Сл. гласник РС", бр. 132/14), чл. 12. ст. 1, 2. и 4.

⁴³ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 12. ст. 1. и 2.